

# *Studia Biblica Slovaca*

**Ročník 17**

**2025**

**Číslo 2**

Offprint



*Studia Biblica Slovaca* je recenzovaný vedecký časopis zameraný na skúmanie Svätého písma Starého a Nového zákona predovšetkým zo stránky filologickej, historickej, exegetickej a teologickej.

Ročník XVII (2025), číslo 2

Vydáva Rímskokatolícka cirkevná fakulta teologickej Univerzity Komenského v Bratislave, Kapitulska 26, 814 58 Bratislava 1, IČO 0039786510.

Redakčná rada/Editorial board:

František ÁBEL (Bratislava, SK)	Róbert LAPKO (Košice, SK)
Georg BRAULIK, OSB (Wien, AT)	Adam MACKERLE (České Budějovice, CZ)
Jaroslav BROŽ (Praha, CZ)	Libor MAREK (Detroit, US)
Núria CALDUCH-BENAGES (Roma, IT)	Helena PANCZOVÁ (Bratislava, SK)
Jeremy CORLEY (Dublin, IE)	Július PAVELČÍK (České Budějovice, CZ)
Peter DUBOVSKÝ, SJ (Roma, IT)	Jaroslav RINDOŠ, SJ (Bratislava, SK)
Pavol FARKAŠ (Nitra, SK)	Milan SOVA (Bratislava, SK)
Juraj FENÍK (Košice, SK)	Jozef TIŇO (Bratislava, SK)
Leslie HOPPE, OFM (Chicago, US)	Emanuel TOV (Jerusalem, IL)
Peter JUHÁS (Münster, DE)	Miroslav VARŠO (Košice, SK)
Branislav KEUSKA (Ružomberok, SK)	Ian YOUNG (Sydney, AU)

Šéfredaktor: Blažej ŠTRBA (Nitra, SK)  
Zástupca šéfredaktora: Jozef JANČOVIČ (Bratislava, SK)  
Výkonná redaktorka: Martina KORYTIAKOVÁ (Nitra, SK)

Za recenzovanie všetkých článkov zodpovedá redakčná rada.

Obálka: Karol Hájiček

Na príprave spolupracovali: Dionisio Candido, Lionel Goh, OFM, Zuzana Očkajáková a sr. Fides Iveta Stenková, CJ.

Príspevky v slovenčine, češtine a angličtine (od zahraničných autorov) alebo knihy na recenziiu prosíme poslať na adresu redakcie: *Studia Biblica Slovaca*, Banská 28, 976 32 Badín (Slovakia), redakcia@biblica.sk.

Príspevky sa požadujú v elektronickej podobe, podľa možnosti v textovom editore Microsoft Word. Preferované fonty písma pre hebrejštinu a gréčtinu sú SBL Hebrew and SBL Greek. Príspevok typu štúdia, poznámka alebo reflexia musí byť doplnený abstraktom a jeho anglickou verziou, anglickým názvom príspevku, max. piatimi kľúčovými slovami v slovenčine/češtine a angličtine, zoznamom bibliografie a kontaktom na autora príspevku. Nevyžiadané rukopisy sa nevracajú. Redakcia si vyhradzuje právo upraviť titulok a vykonať potrebnú jazykovú a štylistickú úpravu prijatých príspevkov. Spresňujúce podmienky pre prispievateľov sú dostupné na [www.biblica.sk](http://www.biblica.sk).

Časopis je registrovaný a abstrahovaný v Atla Religion Database, EBSCO, *New Testament Abstracts* ISSN 0028-6877, *Old Testament Abstracts* ISSN 0364-8591 a SCOPUS.

S povolením Arcibiskupského úradu v Bratislave zo dňa 3. júna 2014  
Prot. N. 2229/2014

***Studia Biblica Slovaca***  
Printed in Slovakia, 12/2025  
Vychádza dvakrát do roka.  
Cena: 9 €

**ISSN 1338-0141**  
**e-ISSN 2644-4879**  
**EV 3744/09**

## RECENZIE – REVIEWS

---

---

**KALIMI, Isaac: *The Book of Esther between Judaism and Christianity. The Biblical Story, Self-Identification, and Antisemitic Interpretation.* Cambridge UK: Cambridge University Press, 2023. 430 s. ISBN 978-1-009-26612-3.**

Emeritný profesor Starého zákona na Johannes Gutenberg University v Mainzi, Isaac Kalimi, sa dlhodobo venuje interpretácii v biblických textoch a textoch raného obdobia judaizmu (napr. *The Reshaping of Ancient Israelite History in Chronicles*, 2005; *The Retelling of Chronicles in Jewish Tradition and Literature*, 2009; *Metathesis in the Hebrew Bible: Wordplay as a Literary and Exegetical Device*, 2018; *Untersuchungen zur Jüdischen Schriftauslegung und Theologie*, 2018). V posudzovanom diele sa sústreďuje na recepciu Knihy Ester (Est) v odlišných teologických konceptoch židov a kresťanov. *Rezeptionsgeschichte* a *Nachleben* Est v dejinách židov a kresťanov sú veľmi odlišné, hoci ide o knihu, ktorá je v oboch prípadoch súčasťou posvätnej tradície. To je dôvod, prečo sa autor rozhodol demonštrovať vzájomné vzťahy židov a kresťanov v priebehu dejín práve na príklade Est.

Monografia je rozdelená do troch väčších častí, ktoré sú tematicky vymedzené nasledovnými nadpismi: (1) Ester: príbeh a história, literárne črty a teológia; (2) „Ako veľmi milujú Knihu Ester!“ Ester medzi židmi; (3) Božská alebo démonická? Ester medzi kresťanmi. Na konci tretej časti sa nachádza kapitola, ktorá na niekoľkých stranách zhrňuje celý argument knihy, čo je pre čitateľa veľmi nápomocné. Ako vyplýva už z uvedených nadpisov, len druhá a tretia časť sú priamo zamerané na nosnú tému monografie. Prvá časť poskytuje

všeobecný, ale rozsiahly úvod ku Knihe Ester, ktorý zahŕňa diskusiu o probléme datovania a historicity príbehu, ako aj analýzu literárneho štýlu a teologického posolstva knihy.

Autor sa prikláňa k datovaniu Est do perzského obdobia medzi vládou Xerxa, do ktorého je situovaný príbeh, a príchodom Alexandra Macedónskeho do Persepolisu (330 pred Kr.). Napriek tomu, že Est obsahuje niektoré nehistorické prvky, ako napr. 180 dní trvajúcu hostinu, počas ktorej kráľ predvádzal bohatstvá svojho kráľovstva, Kalimi obhajuje historickú plausibilitu príbehu, ktorý predpokladá znalosť politických a kultúrnych pomerov v Perzskej ríši, ako aj imperiálnej aramejčiny ako úradného jazyka. Prepojenie historických a nehistorických prvkov vyústilo do príbehu, ktorý Kalimi pokladá za románovo spracovanú históriu (novelistic history). Nejde teda o vymyslenú fabuláciu autora, ale ani o historickú knihu vo všetkých detailoch.

Analýza literárneho spracovania knihy (kap. 2 a 3) predstavuje hodnotnú súčasť monografie. Zároveň však treba dodať, že závery ohľadom textového vývoja Est nie sú podložené detailnou analýzou, hoci by to bolo namieste, keďže podľa Kalimiho majú súvislosť s odlišnou recepciou knihy v židovstve a kresťanstve, a to aspoň potencionálne.

Autor sa prikláňa k názoru, že tzv. Alfa text (krátky grécky text) vznikol ako revízia textu Septuaginty a že masoretský hebrejský text v podstate zodpovedá pôvodnej verzii knihy s výnimkou pridanej časti 9,29-32. Tento predpoklad mu umožňuje hovoriť o pôvodnej hebrejskej verzii Knihy Ester, nachádzajúcej sa v kánone hebrejskej Biblie, ktorá bola neskôr rozšírená a upravená v gréckych verziách Septuaginty a Alfa textu tak, že tým došlo k narušeniu pôvodnej teológie knihy. V kresťanských denomináciách, ktoré používajú grécky text Septuaginty ako východiskový, teda nemôže ísť o správne pochopenie pôvodného zámeru knihy. Hebrejský masoretský text totiž zámerne nezmieňuje Boha, čo Kalimi interpretuje teologicky ako konanie „skrytého Boha“, ktorý zasahuje v prospech Izraela, aj keď nie je viditeľný, lebo je verný svojej zmluve. Vo všetkých gréckych verziách, ktoré sa snažili zdôrazniť náboženský charakter knihy, sa však nachádzajú priame zmienky o Bohu a náboženských úkonoch, čím podľa Kalimiho došlo k narušeniu pôvodnej teológie skrytej tváre Boha.

Názor, že hebrejský masoretský text je oproti gréckym verziám pôvodnejší, je problematický. To, že Alfa text je revíziou Septuaginty, nie je všeobecne prijímaný záver. Je dokonca pravdepodobnejšie, že Alfa text nie je

sekundárne skráteným textom Septuaginty, ale prekladom variantného hebrejského textu, ktorý nemá priamu genealogickú súvislosť s masoretským textom. Hebrejský text obsahujúci zmienku o Bohu sa tak zrejme vyskytoval paralelne s inou hebrejskou verziou, kde táto zmienka nie je. To by však znamenalo, že nemôžeme hovoriť o pôvodnom zámere hebrejskej knihy, ktorý bol v neskoršej tradícii gréckych prekladov narušený jeho nepochopením. Na druhej strane však zostáva faktom, že do kánonu hebrejskej Biblie prešla verzia príbehu, ktorá Boha a náboženské úkony nezmieňuje, a že kresťania – s výnimkou evanjelikov – čítajú odlišnú verziu príbehu. Vynára sa teda otázka, či práve toto vedie k ich odlišnej percepcii knihy, ako naznačuje Kalimi. Z jeho interpretácie vyplýva, že keby kresťania čítali knihu správne, nesnažili by sa viesť proti židom vojny, pretože Boh vždy bojuje na strane Izraelitov, ak ide o snahu vyhubiť ich. V tomto smere je Kalimiho postreh zaujímavý, pretože, ako už dávnejšie poznamenal Samuel Driver, v Est ide o zachovanie existencie židovského národa, nie o šírenie náboženstva.

Len v druhom prípade by mohli kresťania chápať knihu ako príbeh o zachovaní židovského náboženstva, ktoré už prešlo na cirkev (substitučná teológia). Kalimi poukazuje na základy substitučnej teológie už u Pavla v Gal 4,21-31, kde Sára ako slobodná reprezentuje nebeský Jeruzalem, a Hagar ako otrokyňa Sinaj; v Rim 9,7-13 je Jakub identifikovaný s kresťanmi a Ezau so židmi. Autor ukazuje, ako sa táto tradícia dostala do povedomia prostredníctvom umenia v kresťanských chrámoch. Vzápätí Kalimi podrobne rozoberá negatívny vzťah Martina Luthera k židom cez Est (kap. 11) a v ďalšej kapitole postoj evanjelických teológov 20. storočia, ktorí napriek tomu, že čítajú hebrejskú „sekulárnu“ verziu Est, k nej majú negatívny postoj.

Kalimi sa recepcii Est v ortodoxnej tradícii vcelku vyhýba, zrejme preto, že na východe nebola univerzálne akceptovaná ako kánonická, čo dokladá u Atanáza, Gregora Naziánskeho a Teodora z Mopsuestie. Je ale škoda úplne vypustiť východnú tradíciu, pretože napr. Efrém Sýrsky nachádza v Est praktickú aplikáciu pre život kresťana a cirkvi. Treba spomenúť aj tzv. Knihu žien (*Kthāvā d-Neššē*) v ms tradícii Pešity (Codex Ambrosianus), ktorá zaradzuje Knihu Ester do zbierky s ďalšími biblickými knihami o hrdinských ženách, ako sú Rút, Zuzana a Judit. Tento fakt sám osebe predstavuje príklad pozitívneho prístupu k postave Ester vo východnej tradícii. Pokiaľ ide o katolícku tradíciu, okrem anglického kňaza a biblistu George Leo Haydocka (1774 – 1849) spomína

Kalimi už len názor prominentného súčasného katolíckeho biblistu Ericha Zengera, ktorý kritizoval negatívny postoj kresťanov k Est a tvrdil, že sa majú čo učiť z knihy o vernosti Boha Izraelu.

Asi najucelenejšie spracovaná je recepcia Est v tradícii judaizmu. Kalimi kladie veľkú popularitu knihy v judaizme do kontextu čítania na pozadí jednotlivých historických udalostí, ktoré ohrozovali existenciu židov, ako konflikty s kresťanmi, arabmi počas arabsko-izraelského konfliktu a, samozrejme, holokaust. Nepriatelia sú vždy identifikovaní s Hamanom, a to od najstarších dôb, keďže už v Septuaginte je Haman označený ako Macedónec. Kalimi sleduje tieto udalosti „s Knihou Ester v ruke“. V tejto súvislosti je vhodné spomenúť aj kap. 4, kde sa Kalimi okrem iného venuje téme strachu židov z úplného vyničenia. Pre informovaného čitateľa však môže byť zvláštne tu čítať zmienku o starých orientálnych nápisochoch – stéle egyptského faraóna Merneptaha a moabského kráľa Mešu. Odhliadnuc od toho, že v týchto obdobiach nemožno hovoriť o židovstve, rétorika zachytená na stélach nevyjadruje snahu o úplné vymazanie národa z povrchu zeme, ale jeho definitívnu porážku. Tiež sa nezdá, že by sa súčasné židovstvo vracalo k týmto nápisochoch ako k pradávnej hrozbe.

Kalimihho monografia obsahuje už v podtitule úmysel venovať sa kresťanskej recepcii Est, predovšetkým cez prizmu antisemitskej interpretácie. Tento pohľad by mala vyvážiť kap. 13, ktorá sa zameriava na pozitívnu kresťanskú interpretáciu Est. Kapitola je rozčlenená na obdobie pred holokaustom a po ňom. Kalimi pozoruje, že niektorí kresťanskí teológovia pristupovali k Est pozitívne predovšetkým zoči-voči udalostiam holokaustu.

Aj keď prevažne negatívny pohľad na kresťanskú recepciu Est osvetľuje mnohé aspekty histórie vzťahov medzi židmi a kresťanmi, úplne vyvážený pohľad a pozitívne vyústenie do súčasnej doby chýba. Posledná kapitola pred záverom končí slovami: „(...) Martin Luther's devastating judgment against the book had major consequences in shaping the subsequent critique of Esther, which was much more widespread among Lutheran Christians than among other Christian groups. Certainly, there are exceptions on both sides – positive and negative – but the general tendency is evident.“ Doba pokročila a dialóg medzi židmi a kresťanmi tiež. Z katolíckej strany dokument Pápežskej komisie pre náboženské vzťahy so Židmi *Lebo dar a povolanie Boha sú neodvolateľné* (2015) explicitne hovorí, že hlásanie teológie nahradenia nie je v súlade s kresťanským postojom. Napriek všetkým uvedeným výhradám však treba na

záver povedať, že Kalimi ponúkol predovšetkým biblistom podnetnú monografiu, ktorá by pri dialógu medzi židmi a kresťanmi mala mať svoje miesto.

*Jozef Tiňo*  
*Teologická fakulta TU*  
*Kostolná 1*  
*814 99 Bratislava*  
*Slovenská republika*



# Obsah

## Štúdie

<b>Jean Roméo NTSAMA</b> Pátranie po aklamačnom sviatku. Predbežné úvahy .....	163-191
<b>Filip ČAPEK</b> Bétel v Knize Ámos .....	192-213
<b>Július PAVELČÍK</b> Skutky 11,27-30. Synchronní výklad .....	214-246
<b>Jozef JANČOVIČ – Blažej ŠTRBA – Jozef TIŇO</b> Biblistovi, učiteľovi a priateľovi ľudí i hôr: K šesťdesiatinám Petra Dubovského, SJ .....	247-248
<b>Filip ČAPEK</b> Príbeh schrány: Mistrovské dílo o skryté transformaci kultu v Izraeli a Judsku .....	249-259
<b>Blažej ŠTRBA</b> Varovanie pred vymiznutím alebo odstrašujúce vysvetlenie z dejín: Špecifická deuteronomistickej výstrahy pred modloslužbou a jej dôsledkami .....	260-285
<b>Martina KORYTIAKOVÁ</b> Betelčan Hiel a jeho dvaja synovia v 1Kr 16,34. Spojitosť medzi antroponymami a toponymami v rámci konceptu deuteronomistickej geografie v 1–2 Kráľov .....	286-306
<b>Miroslav VARŠO</b> Vôňa Libanonu v Knihe Ozeáš a vôňa milej v Piesni piesní .....	307-325
<b>Juraj FENÍK</b> Dole strmým brehom. Vertikálnosť v Mk 5,1-20 .....	326-337
<b>Róbert HORKA – Pavol FARKAŠ</b> Tajomstvo vody a vína z Kány Galilejskej. Analýza Seduliovo podania Kristovho zázraku v Carmen Paschale III, 1-11 .....	338-351
<b>Abstrakty a recenzie .....</b>	<b>352-369</b>
<b>Správy a oznamy .....</b>	<b>370-379</b>

## Contents

### Treaties

#### *Jean Roméo NTSAMA*

In Search of the Feast of the Acclamations:  
Preliminary Reflections ..... 163-191

#### *Filip ČAPEK*

Bethel in the Book of Amos ..... 192-213

#### *Július PAVELČÍK*

Acts 11:27-30: A Synchronic Interpretation ..... 214-246

#### *Jozef JANČOVIČ – Blažej ŠTRBA – Jozef TIŇO*

To a Biblical Scholar, Teacher, and Friend of People and Mountains:  
Celebrating the Sixtieth Birthday of Peter Dubovský SJ ..... 247-248

#### *Filip ČAPEK*

The Ark Narrative: A Masterpiece of Hidden Transformations  
of the Cult in Israel and Judah ..... 249-259

#### *Blažej ŠTRBA*

A Warning against Obliteration or a Cautionary Lesson from History:  
Distinctive Features of the Deuteronomistic Warning against  
Idolatry and Its Consequences ..... 260-285

#### *Martina KORYTIAKOVÁ*

The Bethelite Hiel and His Two Sons in 1 Kgs 16:34: The Connection  
between Anthroponyms and Toponyms Considering  
the Concept of Deuteronomistic Geography in 1–2 Kings ..... 286-306

#### *Miroslav VARŠO*

The Fragrance of Lebanon in the Book of Hosea and  
the Fragrance of the Beloved Woman in the Song of Songs ..... 307-325

#### *Juraj FENÍK*

Down the Steep Bank: Verticality in Mark 5:1-20 ..... 326-337

#### *Róbert HORKA – Pavol FARKAŠ*

The Mystery of Water and Wine at Cana of Galilee:  
An Exegetical Reading of Sedulius' Carmen Paschale III, 1–11 .... 338-351

Abstracts and Reviews ..... 352-369

Communications and References ..... 370-379